

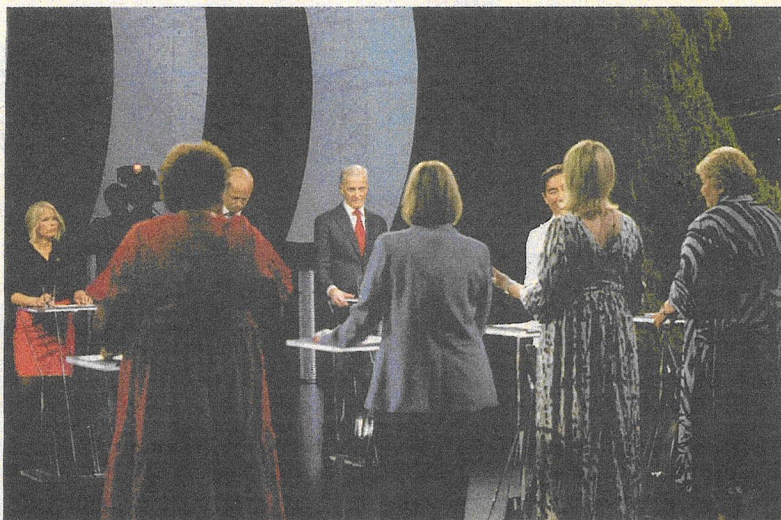

Gøril Bjerkan Alexander Cappelen Bård Harstad Ola Kvaløy Katrine Løken Simen Markussen Mari Rege Karen H. Ullveit-Moe

Fredagskronikken Ole-Andreas Elvik Næss

Hvem skal redde kapitalismen fra kapitaleierne?

Frie markeder og fremtidens arbeidsplasser har ingen sterke organisasjoner i ryggen. De må vernes mot lobbykrefter – også mot kapitaleiernes egne lobbyister.

↑ Politiske partier av alle farger viser stor interesse for å gripe inn i markedet og gi støtte til etablerte bedriftseiere, skriver Ole-Andreas Elvik Næss. Foto: Elin Høyland

Ole-Andreas Elvik Næss

Ole-Andreas Elvik Næss, forsker ved Samfunns- og næringslivsforskning (SNF), Norges Handelshøyskole

● Det er gjerne naturlig å anta at kapitaleiere ønsker seg kapitalisme og frie markeder, men slik er det ikke nødvendigvis. Faktisk er mange økonomer bekymret over hvordan kapitaleierne, som ofte eier store og etablerte bedrifter, kan bruke sin sterke posisjon til å berike seg selv gjennom statlig inngripen i markedet.

Chicago-økonome Rajan og Zingales argumenterer i boken «Saving Capitalism from the Capitalists» for at kapitalismen og det frie markedet er sårbart, fordi det er under konstant press fra kapitaleierne. De etablerte bedriftene har råd til å engasjere de beste konsulentbyråene og de dyktigste advokatene for å få særbehandling.

Potensielle gründere som ønsker å utfordre de etablerte kapitalistene, har derimot ikke like sterke krefter i ryggen.

Sjelden har budskapet deres vært mer relevant enn i Norge i 2022, hvor politiske partier av alle farger viser stor interesse for å gripe inn i markedet ved å gi støtte til de etablerte bedriftseiere.

Koronastøtten viser tydelig at etablerte bedrifter ikke ønsker seg et fritt marked når alternativet er å berike seg selv. Når staten gir støtte til en hoteleier for å opprettholde driften av et hotell som så vidt er lønnsomt

i normale tider, er noen av taperne potensielle gründere som har en idé til et annet og mer spennende hotellkonsept.

Gründerne har imidlertid ingen organisasjon som snakker for seg, og de kan definitivt ikke sende en tekstmelding til finansministeren for å få viljen sin.

Det kanskje mest brukte argumentet for statlig støtte til bedriftseiere er at det er disse som skaper arbeidsplasser. For eksempel hevder næringsministeren at statlig milliardstøtte til batterifabrikken i Mo i Rana vil skape hundrevis av nye arbeidsplasser. Men problemet er bare at det er stor mangel på ingeniører i Nordland, så batterifabrikken sliter allerede med å få tak i folk.

Det er selvfølgelig kjekt for de ettertraktede ingeniørene i Nordland at det kommer enda en aktør som ønsker seg arbeidskraften deres, men det er feil å si at arbeidsplassene deres skapes av den statlige støtten. Man kan like gjerne snu på argumentet og si at de etablerte kapitalistene heller enn å skape arbeidsplasser legger beslag på arbeidskraft som kunne vært benyttet av nye, potensielle gründere.

Fremtidens bedrifter blir ikke hørt, for de har ingen sterke organisasjoner i ryggen.

Skatt på grunnrente er en effektiv skatt som ofte foretrekkes av økonomer som generelt ønsker frie markeder, men i Norge har oppdrettsbransjen jobbet hardt mot

dette. Regjeringens forslag til grunnrenteskatt får kraftig kritikk fra rådgivningsselskapet KPMG, som i VG legger frem to eksempler på små, familieeide oppdrettselskaper som rammes av det nye skatteforslaget. Eieren av det ene selskapet er nesten på gråten, og forteller at hun er redd for at alt bestefar og far har bygget opp skal ramle sammen.

Etter å ha analysert regnskapene forteller KPMG at disse to selskapene står foran en tøff jobb. Sterke og etablerte bransjer har råd til å leie inn advokater fra KPMG til å tale sin sak, men det er illustrerende nok kun Trygve Slagsvold Vedum som argumenterer mot oppdrettselskapene i VG-artikkelen.

Siden det ikke er så mange organisasjoner som har egeninteresse av å argumentere mot særbehandling, har jeg selv i forbindelse med at jeg skriver dette gjort en liten analyse av regnskapene til disse to oppdrettselskapene som KPMG trekker frem.

Lite tyder på at disse to oppdrettselskapene står foran en spesielt tøff jobb fremover:

→ Det lille familieselskapet som er redd for å ramle sammen, har gått med et samlet overskudd på over 400 millioner kroner siste fem år.

→ Det andre lille selskapet gikk med 850 millioner kroner i overskudd bare i 2021.

Man kan man jo også spørre seg om kapitalismen i det hele tatt er noe som bør reddes.

Rajan og Zingales finner at frie markeder og fri flyt av kapital henger sammen med høyere økonomisk vekst. Men siden det frie markedet ikke har noen sterke interessegrupper eller effektivt lobbyapparat, så er det viktig at både politikere og offentligheten forstår at et fritt marked ikke er noe som kommer av seg selv, men at det er noe vi konstant må jobbe for å beholde i kampen mot sterke kapitaleiere.

→ Mer debatt
side 36-39

Debattansvarlig: Vidar Ivarsen
Telefon: 22 00 10 59
Sentralbord: 22 00 10 00
Epost: debatt@dn.no

Hovedinnlegg/kronikk:
Inntil 4500 tegn med mellomrom
Underinnlegg/replikk:
Inntil 1500 tegn med mellomrom
Legg ved portrettfoto

Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten. Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter. Debattinnlegg honoreres ikke.